

Titikornio – Prentsaurrekorako hitzaldia

Egun on denoi, eta eskerrik asko gaur hemen egoteagatik.

Poztasun eta urduritasun nahasketa batekin nator zuen aurrera, *Titikornio* nire azken eleberria aurkeztera.

Kaleratu zenetik, gehien egin didaten galdera adinarena izan da: ze adin tarterako da liburu hau? Ez zait gehiegi gustatzen liburu bati irakurtzeko gehienezko adina jartzea, hau da, muga bat ipintzea. Egia da, gaia lantzeko moduagatik –gordintasuna, zuzentasuna– egokiena 13-14 urtetik aurrera irakurtzea dela, baina hortik gora edonork irakur dezakeela uste dut, baita helduek ere. Eta hala nahi dut, gainera.

Askotan gai batzuk leundu edo ezkutatu egiten ditugu, adin jakin batzuetarako gogorregiak direla pentsatzen dugulako. Isildu egiten ditugu. Baina nik, irakaslea naizen aldetik, oso argi daukat haur eta gazteekin edozeri buruz hitz egin daitekeela, betiere gure begirada haien adinera egokituz eta hizkera zainduz. Eta minbizia ere bada txikitatik landu dezakegun gai horietako bat.

Titikornio hitzaren jatorria

Hasi baino lehen, gauza bat kontatu nahi dizuet: nondik datorren liburuaren izenburua. "Titikornio" hitza ez da nik asmatua. Neska batek asmatu zuen, bere amak bularreko minbizia izan ondoren titi bakarra geratu zitzaionean, titi bakarreko emakumeak izendatzeko modu bat behar zuelako. Hitz horrekin topo egin nuenean, berehala maitemindu nintzen: xalotasuna eta indarra batera zeramatzan, umorea eta samurtasuna. Eta liburuari izena jartzeko unea iritsi zenean, ez nuen zalantzarik izan. Martina Liria Mercader da hitz hori asmatu zuen neska, eta bihotz-bihotzez eskertu nahi diot, beti, opari hori egiteagatik.

Eta hain zuzen ere, hortik ez baina antzeko bidetik sortu zen Ane Arzelus ilustratzailearekin batera argitaratu nuen *Xomorro lapurra* album ilustratua ere, hurrei zuzendutako kontakizuna, gaur aurkezten dudan eleberri honekin harreman zuzena duena.

Sorreraren istorioa

Titikornio-ren sorrera ulertzeko, ordea, urtetxo batzuk atzera egin behar dugu.

2017an, amari bularreko minbizia diagnostikatu zioten, eta itsaso zakar batean murgildu ginen. Urte eta erdiko prozesua izan zen. 2019an, barruan nituen korapiloak askatu nahian, testu bat idazten hasi nintzen. Ez nuen argitaratzeko asmorik; niretzat bakarrik zen, terapia modura, eta momentuan asko lagundu zidan. Testua idazten nenbilela, gainera, amonari –amaren amari– minbizi bera diagnostikatu zioten, eta hor asko haserretu nintzen munduarekin. Pentsatu nuen: "Benetan? Bi aldiz jarraian? Ba, nik zerbait ederra aterako dut honetatik."

Terapia modura sortutako testu hura forma hartzen hasi zen, eta pentsatu nuen haurrei zuzendutako ipuin bihur zitekeela. Prozesu luzea izan zen: ate asko jo nituen, asko ikasi nuen eta jende zoragarria ezagutu nuen, Ane Arzelus horien artean. Beti eskertuko diot proiektuan itsu-itsuan sinetsi izana. Azkenean, Erein argitaletxeak konfiantza ipini zuen gudan, eta *Xomorro lapurra* album ilustratuak argia ikusi zuen.

Xomorro lapurra 5-6 urteko neskatila baten ahotik kontaturiko istorioa da, Kattalinen ahotik. Bere amatxok bularreko minbizia du, eta berak, bere fantasia eta inozentzia mundutik, urtebeteko prozesua kontatzen digu.

Opari bat izan zen album hori argitaratzea. Testu harekin nire barruan zerbait ireki zen, eta argia ikusi zuenean, nolabait itxita geratu zen. Ziklo bat itxi nuela sentitu nuen, nire zauriak sendatzen lagundu zidan zikloa.

Idazten jarraitu nuen ondoren, eta Ereinek konfiantzan izaten jarraitu zuen beste hainbat lanetan, haiek ere haurrei zuzenduta. Baina Uxuek, nire editoreak, beti izan du niganako konfiantza, eta hasieratik galdetu izan dit: "Eta zergatik ez duzu helduentzat idazten?"

Egia esan, hasieran ez nekien gai izango ote nintzen. Baina erronkak atsegin ditut, eta hau ere halaxe hartu nuen: probatuko dut, eta izan beharrekoa izango da. Esperimentu moduan hartu nuen; gozamenerako idatziko nuela banekien, eta emaitzak ez ninduen gehiegi kezkatzen.

Orduan otu zitzaidan ideia bat: zergatik ez hartu *Xomorro lapurra*-n agertzen diren gai eta pertsonaia berak, eta nerabeei eta helduei zuzendutako istorio batera eraman? Papera, boligrafoa eta koloretako errotulkiak hartu, eta denbora-lerro bat egin nuen. Kolore, gezi eta zirriborro zalea naiz ni, egin eta berregin. Eta halaxe hasi zen *Titikornio* sortzen.

Hasieran esperimentu txiki bat zirudiena, hiru urte eta erdiko prozesu bihurtu zen. Imajina dezakezue, hasierako testuak eta orain esku artean duzuen eleberriak ez dutela ia antzik.

Pertsonaiak

Pixkanaka konturatu nintzen pertsonaia bakoitza bere istorioa bizitzen ari zela. Ez baita gauza bera minbizia zuk zeuk izatea, edo zure amak, bikotekideak, alabak edo gertuko beste norbaitek izatea. Gaixotasuna bera izan daiteke, baina bizipena guztiz desberdina da. Horregatik saiatu naiz pertsonaia bakoitzaren ikuspuntua adierazten.

Utzidazue, orduan, pertsonaiak aurkezten.

Lehenik, **Kattalin**, *Xomorro lapurra*-ko protagonista: 5-6 urteko neskatila inozente eta irudimentsua. Haurtzaroaren begirada ordezkatzeko du: xalotasuna, irudimena, umorea, baikortasuna, eta mundua beste modu batera ikusteko haurrek duten gaitasun zoragarri hori.

Ondoren, **June** dugu, bularreko minbizia duen emakumea, Kattalinen ama. Beldurraren islada ikusiko duzue beragan: besteez esango dutenaren beldurra, hiltzeko beldurra, seme-alabak umezurtz uzteko beldurra, senarra alargun uzteko beldurra. Baina baita esperantzaren islada ere, inprobisatzeko gaitasuna eta onarpenaren benetako zentzua. Eta ezinbestean, sexualitateaz,

bikote-harremanaz, erabakiak hartzeaz eta indartsu agertu nahi izatearen eta zaurgarria izateko beharraren arteko kontraesanaz ere hitz egiten da bere bidez.

Mikel dago gero, Juneren bikotekidea eta Kattalinen aita. Berarekin galdera bat sortzen da: "Ados, nire bikotekideari minbizia diagnostikatu diote. Eta orain zer? Nola lagundu benetan? Zer egin nire beldurrekin?" Bere bidez, seme-alaben heziketaz ere hitz egiten dugu: gaixotasunaz haiekin nola hitz egin, bikote-harremana nola aldatzen den, eta intimitatearekin zer gertatzen den.

Kontxi ere badago, Juneren ama eta haurren amona. Familiako matriarka da, nolabait: familia eusten duena, bilobekin laguntzen duena, erortzeko eskubiderik ez duela sentitzen duena, alabak nahikoa baitu kudeatzeko. Bakarrik egingo du negar, ezkutuan. Beste belaunaldi bat ordezkutzen du, beste heziketa batekin, beste tabu batzuekin.

Eta, azkenik, **Markel** dago, nerabea. Niretzat, eleberriak bi protagonista nagusi ditu: June eta Markel. Leku garrantzitsua eman nahi izan diot Markeli, nerabeak ere liburu honen irakurle izatea nahi dudalako. Ikerketa-lana egin dut nerabeen garunak nola funtzionatzeko duen eta emozioak nola bizitzen dituzten hobeto ulertzeko. Nerabe batek mundua jan nahi izan dezake eta, aldi berean, dena muturreraino eramanaz bizi. Amarekin haserretu daiteke, lotsatu, huskeriak garrantzitsutzat hartu... eta gero hausnartu. Niretzat garrantzitsua zen nerabe perfektu bat ez sortzea: nerabe erreal bat sortu nahi izan dut, kontraesanekin, zalantzekin eta akatsekin.

Tonua eta argiuneak

Titikornio-k gaixotasun gogor bat jorratzen duen arren, eta nik gaia zuzenean landu nahi izan dudan arren –zati deserosoak ezkutatu edo makillatu gabe–, badaude argiuneak ere liburuan. Une zailenetan ere agertzen dira umorea, irudimena eta arnasa hartzen laguntzen diguten une txiki horiek. Eta hori ere erakutsi nahi izan dut.

Nire esperientziatik harago

Pertsonaien ikuspuntuak lantzen hasi nintzenean, konturatu nintzen ezin nuela nire esperientzia pertsonalera bakarrik mugatu. Nire ama eta nire amona izan ziren istorio honen abiapuntua eta mamiaren zati handiena, baina pertsona adina minbizi daude. Ez dago gaixotasuna bizitzeko modu bakar bat. Prozesu guztiak dira bakarrak, eta guztiek merezi dute entzunak izatea.

Horregatik aipatu nahi dut Iñurri Elkarte gaur hemen: eleberri hau, hein batean, euren ere bada. Haien podcast guztiak entzun ditut, pertsona askoren testigantzak ezagutu ditut, oharrak hartu ditut, asko irakurri eta ikertu dut. Ez nuen nire familiaren istorioa bakarrik kontatu nahi; beste ahots batzuk ere sartu nahi nituen, beste modu batzuk, beste beldur eta bizipen batzuk.... Istorioa ahalik eta zabalena izan zedin.

Zergatik eleberri bat, eta ez saiakera bat?

Egia esan, idazten hasi nintzenean, ez nuen galdera hori planteatu ere egin. Baina atzera begiratuta, uste dut eleberriak hego asko eman dizkidala. Fikzioak aukera eman dit asmatzeko, pertsonaiak

eraikitzeke, ikuspegi desberdinak emateko eta errealitate bakar batetik harago joateko. Eta, aldi berean, neure burua babesteko ere balio izan dit. Pasarte asko nire esperientzian oinarritzen dira, baina ez nuen autobiografia bat idatzi nahi. Ez nuen nahi irakurlea une oro pentsatzen egotea: "Ados, hau da egileari gertatu zitzaiena." Irakurlea istorioan sartzea nahi nuen, pertsonaiaren batean edo egoeraren batean bere burua ikustea. Edo, besterik gabe, bularreko minbiziaren prozesu bat bizitzeak zer esan nahi duen hobeto ulertzea.

Prozesu guztia errespetu eta maitasun handiz egin dut. Oso kontziente nintzen gai delikatua zela, eta hitz bakoitza zaindu nahi izan dut. Ez nuen inor epaitua sentitzerik nahi; ez nuen esan nahi minbiziari aurre egiteko modu bakarra dagoenik, ezta pertsona batek hartutako erabakia beste batek hartu beharko lukeenik ere. Esperientzia bakoitza bakarra delako.

Gaixotasunaz haratago

Eleberri honek, gainera, zeharka beste gai batzuei buruz hitz egiteko aukera eman dit. Minbizia familia baten bizitzan sartzen denean, familia hori osatzen duten pertsonak pertsona izaten jarraitzen dute. June ez da minbizia duen emakume bat bakarrik; ama da, bikotekidea da, alaba da, emakumea da. Desioak ditu, beldurra du, umorea du, egun onak eta txarrak ditu. Gauza bera gertatzen da gainerako pertsonaiekin. Ez nuen nahi irakurleak gaixotasuna bakarrik ikustea; atzean dagoen pertsona ikustea nahi nuen.

Horregatik ez nuen nahi istorioa tratamenduak amaitzen direnean amaitzea. Spoilerrik egin gabe esango dizuet: eleberriko azken atala bost urte geroago gertatzen da. Askotan behar bezala kontatzen ez den zerbait dago: ondorengoa. Batzuetan badirudi prozesua diagnostikoa, tratamendua eta amaiera dela. Baina ez da beti horrela. Ondoren berrikuspenak daude, probak, ziurgabetasuna, berriro ager daitezkeen beldurrak, tratamendu batzuek utzitako albo-ondorioak, eta horrelako esperientzia bat bizi ondoren emozionalki geratzen den guztia. Minbizia izan duen pertsona ez da lehengo pertsona bera izatera itzultzen. Ez gaixotasunak betiko definitu behar duelako, baizik eta horrelako zerbait bizitzeak ezinbestean eraldatzen zaituelako.

Amaitzeko

Horregatik idatzi nahi izan dut *Titikornio*. Oraindik tabu asko dituen gaixotasun bati buruz hitz egiteko, baina liburu triste bat bihurtu gabe. Beldurraz hitz egiteko, baina baita umoreaz ere. Minaz, baina baita irudimenaz ere. Ziurgabetasunaz, baina baita bidean agertzen diren argiune txikiez ere. Eta, batez ere, gaixotasun bat agertzen denean, pertsona ez dela desagertzen gogorarazteko. Gaixotasuna pertsona horrek bizi duenaren zati bat da. Baina pertsona gaixotasuna baino askoz gehiago da.

Eskerrak eman nahi dizkiet: Erein argitaletxeari, hasieratik nigan konfiantza izateagatik; Uxueri, nire editoreari, uneoro animatu eta zorientzeagatik, eta konfiantzagatik ere noski; Ane Arzelusri, itsu-itsuan hasierako proiektu horretan sinesteagatik, Titikornio Xomorro lapurrari esker jaio delako; Iñurri Elkarteari, beren ahotsa eta esperientzia partekatzeagatik; eta, bereziki, Martina Liria Mercaderri, liburu honi izena eman dion hitz hori sortzeagatik. Eta, jakina, nire ama eta amonari, nire familiari, eta baldintzarik gabe nire alboan egon zareten guztioi.

Eta zuei ere bai, gaur hemen egoteagatik eta *Titikornio*-ren inguruan interesa azalteagatik.

Titikornio irakurri ondoren norbaitek pixka bat hobeto ulertzen badu, norbaiti hobeto laguntzeko gai sentitzen bada, edo minbizia bizi duen pertsona bati beste modu batera begiratzen badio, niretzat merezi izango du.

Mila esker.